

Izbaje vsak dan razen nedelj in praznikov. Issued daily except Sundays and Holidays.

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Uredniški in upravnški prostori: 2697 S. Lawrence Ave. Office of Publication: 2697 South Lawrence Ave. Telephone, Rockwell 4904

1928—YEAR XXI

Chicago, Ill., pondeljek, 1. oktobra (October 1), 1928.

Subscription \$2.00 Yearly

STEV.—NUMBER 230

Trust elektrike se dobro redi in debeli

Njegovi dobički segajo do 67 odstotkov.

New York, N. Y. — Tvrdisli je sestavila gled profitorov o centralizaciji nepotrebčnih družb. Ta gled se razteza na 23 glavnih kompanij in njih podružnic, ki so skupaj na leto \$1,493,137,70 kosmatega dohodka. Vsota tako visoka, da se normalnega človeku kar zavrti v glavi, jo čita. Ta vsota je večja kot vsota dveh tretjin 95 javnopolitičnih družb, o kateri je govoril trg. department Združenih držav. Dobiček teh 23 glavnih kompanij dosega 67 odstotkov od vlozene glavnice. Z drugimi besedami pomeni, da imajo te kompanije izmed teh kompanij v vseh letih tako visok dobiček, kot je njih glavnica — vložen kapital, vrh tega jim pa še ostane 34 odstotkov dobička.

Ta pregled pravi o centralizaciji teh kompanij, da dobe proizvodnjo in distribucijo električne sile popolnoma v svojo oblast gospodarsko najmočnejše družbe, da zdaj 15 takih kapitalističnih združenj kontrolira 80 odstotkov produkcije in distribucije električne sile.

Dobitniki teh 23 glavnih kompanij, ki kontrolirajo podružnice, so prejeli čistega dobička \$170,655,000. To pomeni, da je ta ogromni dobiček ostal po odčitku davka in obresti za obveznice. Osredotočenje teh 23 kompanij je veliko temeljitejše, kot kaže sestavljena tablica. Najmanj devet družb pripada k Bonbright - Electric Bond & Share skupini, ki jo kontrolira Morganova General Electric kompanija. Podružnice teh kompanij oskrbujejo z električno silo 6,000 občin, ki štejejo približno pet in dvajset milijonov prebivalcev.

Electric Investors inc. kompanija, ki je kontrolirana od Electric Bond Share skupine, lastni večje število delnic tridesetih glavnih kompanij, kakor je drugih 23 kompanij. Druge kompanije so zopet združene v Insullovimi, Byllesbyjevimi in Stone - Websterjevimi interesih. Vsaj skupaj imajo pa zopet stike z General Electric kompanijo. Naslednja tablica pokazuje komatne dohodek in čisti dobiček.

Ime družbe	Čisti dobiček	Čisti dobiček
American Gas	\$ 6,328,000	\$ 1,071,000
American Light & Power	30,854,000	4,370,000
American Water	63,548,000	7,731,000
Associated Gas & Electric	49,994,000	4,408,000
Edison	42,000,000	2,251,000
Edison Service	158,058,000	22,094,000
Edison Gas & Electric	101,774,000	20,512,000
Edison Electric Power	55,550,000	7,511,000
Edison Power & Light	55,154,000	7,715,000
Edison Public Service	30,597,000	4,405,000
Edison Gas & Electric	22,702,000	2,978,000
Edison Electric	96,550,000	9,759,000
Edison Light	76,007,000	8,077,000
Edison Electric	128,136,000	19,908,000
Edison Electric Power	18,082,000	1,708,000
Edison Public Service	30,597,000	4,405,000
Edison Gas & Electric	30,748,000	4,281,000
Edison Electric	120,458,000	9,995,000
Edison Electric	30,000,000	3,345,000
Edison Gas & Electric	43,994,000	5,845,000
Edison Light	161,148,000	7,790,000
Edison Power	45,434,000	2,781,000
Edison Electric	27,009,000	1,961,000
Edison Electric	\$1,493,137,700	\$170,655,000

Te številke bi morale odpreti ljudstvu oči, kam plovemo s kapitalističnim gospodarskim sistemom. Ljudstvo seveda ne čita teh števil v časnikih, ker se niti zde predolgočasne. Kapitalistični dnevniki so toliko v pravo glede trditve, da poročajo resnično, da prinašajo resnično

Svilni delavci v Patersonu pred stavko

Ce podjetniki ne odnehajo v tem mesecu glede njih zahtev, pride najbrže do stavke.

Paterson, N. J. — Organizirani svilni delavci se pripravljajo za stavko. Ako podjetniki ostanejo tako trmoglavi glede njih zahtev glede meze in osemurnega delavnika, kot so bili do zdaj, tedaj pride skoraj gotovo do stavke v mesecu oktobru. Ko so svilni delavci obdržali shod, da se pogovore o razmerah v industriji, je bilo splošno mnenje, da se tovarnarji zdramijo a stavko, ako še nadalje nastopajo v vlogi glušca. Delavci žele, da se odpravi ponočno delo. Zato zahtevajo, da se delavcem, ki delajo ponoči, povisja meza za deset odstotkov. Ravnotako zahtevajo odpravo čezurnega dela in kot minimalna meza za čezurno delo zahtevajo osemdeset centov na uro.

Podjetniki na te zahteve še niso odgovorili. Prav nič se jim ne mudi, ker ne poznajo o pasnosti položaja. Unija zdaj vrši zelo vztrajno propagando, da pridobi še deset tisoč članov še pred stavko in tako pripravljena začne boj za izboljšanje življenjskih razmer.

Skandal v nemški komunistični stranki

Vodja Thaelmann mora v Moskvo na odgovor.

Berlin, 29. sept. — Ernst Thaelmann, komunistični voditelj in kandidat za predsednika nemške republike pri zadnjih volitvah, je bil pozvan iz Moskve, da pride tja in se zagovarja glede prestopkov, katerih je obtožen. Thaelmann je obtožen, da je zamočel poverljive nje velike vsote strankinega denarja, ki so ga zakrivilji njegovi prijatelji v Hamburgu.

Skandal so odkrili nemški pristaši Trockija, ki so med silnim trščem kritike razgalili celo afero.

Policija našla jetniško farmo.

Chicago. — Farna, na kateri je bil 10-letni italijanski deček Billy Raineri 13 dni zaprt, medtem ko so mafijci čakali na odkupnino, je bila izvošana zadnji petek. Nahaja se, pol milje od Bourbonnaisa in tri milje od Kankakeeja, torej približno 60 milj od Chicagoa. Lastnik farme je Italijan Andrew Cappelano, ki ima ženo in 10 otrok. Ko je policija prispela na farmo, je našla hišo prazno. Cappelano je z ženo in otroci pobegnil pred več dnevi v avtu. Sumi se, da je odšel v Kanado. Mali Raineri je takoj spoznal hišo in okolico.

Novi čepelin ima plin za gonilno silo.

Berlin, 29. sept. — "Graf Zepelin", novi nemški čepelin, ki kmalu odplove v Ameriko, je prvi zrakoplov, ki ga goni plin namesto gazolina ali mešanice gazolina in benzola. Poskušnja z novim kurivom, ki je tako lahko kot zrak, valed česar čepelin ne pridobi nič na teži, se je izvrstno obnesla. Novi čepelin ima pet motorjev.

sliko o profitorih, ki jih imajo kapitalisti, združeni in korporaciji. Ne skrivajo jih, kajti tudi oni vedo, da jih ljudstvo ne čita, ker misli, da mu ne grede nič mar, dasiravno te številke pokazujejo, kako nesramno ga odira- jo privatni interesi.

Ognjegasci za bojkovalavcem sovražne tvrdke

Na svoji konvenciji so sprejeli tozadevne in potrebne resolucije.

Washington. — Konvencija ognjegascsev je končana in odborniki te organizacije so se vrnili domov. Konvencija je rešila važna vprašanja, ki se tičejo organizacije. Sprejela je resolucijo, ki odobruje gibanje za osemurno ognjegasno službo in spodbuja člane organizacije k vtrajnemu delu, da se doseže osemurna služba. Vrh tega je sprejela resolucijo, ki apelira na Ameriško delavsko federacijo, da odobri bojkotne odredbe proti American La France Foamite kompaniji, ki je prelomila pogodbo z organizacijo strojnikov in pričela delati s stavkokazi v svojem podjetju. Ta družba izdeluje ognjegasno orodje in stroje.

Mednarodno društvo strojnikov je na svoji konvenciji sprejelo resolucije, v katerih priporoča, da se uvede bojkot proti tej kompaniji.

Thomas obtožuje Smitha volilnih sleparij

Socialistični kandidat pravi, da sta Al in Tammany odgovorna za korupcijo v New Yorku.

New York. — Norman Thomas, socialistični kandidat za predsednika, je 28. septembra zvečer na delavskem volilnem shodu v New Yorku odigral Hooverja in Smitha kot dva velika bluffarja, ki slepita volilce v rožnatih objubami kljub umazaniam rekordom njunih strank.

Thomas je dejal, da sta gvernern Smith in njegov Tammany Hall odgovorna za volilne sleparije v mestu New Yorku. Kdor ima maslo na glavi, naj ne hodi na sonce!

Verske skrivalice v volilni kampanji

Hoover si umil roke glede nekega pisma prominentne republikanske odbornice.

Washington, D. C. — Herbert Hoover, republikanski predsedniški kandidat, si je zadnje dni položil obroč svetniškega sijaja nad glavo in nastopil v vlogi "branjitelja verske tolerance", ki je teptana od pristašev njegove lastne stranke.

"The Washington Post" je zadnji teden objavila pismo, ki ga je pisala mrs. Willie W. Caldwell, republikanska odbornica v Virginiji. V pismu je rečeno: "Mi moramo rešiti Združene države pred romanizacijo." Hoover je brž izjavil, da on oboja to pismo, pa naj bo avtentično ali ponarejeno. — Najlepše je pa to, ker odbornica Caldwell zdaj "ne ve", če je res zapisala omenjene besede ali ne!

McAdoo obtožen kršitve pogodbe.

Los Angeles, Cal. — Proti Williamu Gibbu McAdoo, bivšemu zakladniškemu tajniku v Wilsonovem kabinetu, je bila te dni vložena tožba za odkodnino v svoti \$15,000. V tožbi je rečeno, da je McAdoo kršil pogodbo, katero je sklenil v kupčiji nekega zemljišča.

Deček, amaterski letalec, dosege rekord.

Curtis Field, N. Y. — Gus Graf, 21-letni amater v avijaciji in gradnji letala, je 28. septembra vsekar dosegel visinski rekord, ko se je na tujakšnjem letališču dvignil v zrak 17,800 čevljev v letalu, ki ga je sam naredil.

VODITELJEM NARODNE CIVIČNE FEDER. SE BLEDE

Skomine imajo zopet po lovu na rdečkarje.

New York, N. Y. — Narodna civilna federacija je obdržavala južno v klubu bankirjev, ki se nahaja v poslojju Equitable. Bila je pisana družba: bankirji, meletarji, trgovci, podjetniki, tovarnarji in tudi zastopniki delavcev. Znano je, da je bil tudi pokojni Sam Gompers član te družbe. Zdaj je njegovo mesto zavezal Matthew Wolf, podpredsednik Ameriške delavske federacije.

Ce je kdo pričakoval, da bo ta gospoda hvaljila ljudi, ki delajo za napredek v slovaški družbi, je bil v veliki zmoti. Oni ne sovražijo nobene stvari tako, kot napredka.

Ko so se najužinali in napolnili svoje želodce, je pričelo udrihanje po vseh, ki se zavedajo, da živimo v strojni dobi in ob času, ko se kapitalizem smatra za največje gospodarsko modrost in učnost. Prvi je prišel udrihati Ralph B. Goddard, od tvrdke R. G. Dun & Co., ki se bavi s sestavljanjem statistike spekulantov v Wall Streetu. Ko se je moč oddalnil od govora, je predlagal, da department Narodne civilne federacije preloče delovanje radikalcev na učiliščih in univerzah. Predlog je bil seveda sprejet.

Samuel McRobert, brigadni general in predsednik Catham in Phenix narodne banke in blagajnik Federacije, bo imenoval odbor, ki bo vodil preiskavo. Prelaskavo bo podpiral Ralph Easley, znan nazadnjak, ki je pomagal izdelati poročilo Luskoynove odbora. Odkar je bila revolucija v Rusiji, vidi Easley vse rdeče. Kako mu njegov vid kaže vse rdeče, akoravno je belo, modro ali rjavo, pove knjižica "Profesionalni Patriotje", ki jo je spisal Norman Hapgood. Leta 1922 se je zalezel Easley v Ameriški odbor za odpomoč otkrom v Rusiji. O kapitanu Paxton Hibbeno je pisal, da je "lump in baraba". O John Haynesu je rekel, da je "zdivjal" in "zporel". Henry Coffin Sloana, predsednika njunega bogoslovnega semenišča, je označil kot rdečkarja, Raymond B. Fosdicka pa kot divjega rdečkarja.

Nato se je spravil na druge. Mrs. Willard Straight, ustanoviteljica "New Republic" je bila v njegovih očeh najbolj nevarna žena v Ameriki. Organizacijo krojaških delavcev Amalgamated Workers je očrtal kot Balkan v Ameriki. O pokojni mrs. Henry Villard je menil, da je najbolj razglašena zagovornica Nemcev. Citiral jo je, da je rekla: "Jaz bi vaškega prokletega kvekarja izgnala iz Amerike."

Ko se je ta gospoda zadosti izkazjala in izkihal proti rdečkarjem je zasedla svoje drage avte in se odpeljala domov. Druge nesreče ni bilo.

Papež spet potapljal pustolovca Nobila.

Rim, 29. sept. — General Umberto Nobile je včeraj ponovno obiskal papeža Pija, nakar sta se 45 minut prijateljsko razgovarjala o slavni polarni ekspediciji, pri kateri je Nobile nesel križ na severni tečaj in potem pripravil enajst človeških življenj.

Pogon na komuniste v Bolgariji.

Sofija, 29. sept. — Včeraj je bilo aretiranih 40 komunistov v Sliivu na obtožbo, da so pripravljali puč proti vladi. Policija pravi, da je bil načrt za puč narejen na Dunaju.

Višješolski dijaki se uče in delajo

Študirajo narodne in mednarodne socialistične probleme.

New York, N. Y. — Dijaki obrabčajo hrbet cenenu cinizmu, ki se je razpasel med njimi po vojni in postajajo razumno pozorni na razmere v industriji in življenju, v katerih žive delavci in delavke.

Do približno takega zaključka je prišel dr. Harry W. Laidler, nadomestni tajnik Lige za industrijsko demokracijo, Liga, ki je bila preje poznana kot medučiliščno socialistično društvo, je zastopana na dvalet in še več učiliščnih kampusih.

Laidler je rekel poročevalcu Federaliziranega tiska, da se dijaki uče spoznavati industrijsko razmere na ta način, da grede delat v tovarne. Tu je na pr. dijak, ki je trikrat v eni minuti in skoci osem ur na dan dvignil dele Fordovega stroja, ki so tehtali 75 funtov. Na stotine dijakov je delalo skoci počitnice v tekstilni industriji, avtnih tovarnah in drugih industrijah. Ko se bo vrnila konferenca na Brookwoodovem učilišču v mesecu oktobru bodo primerjali vesti o dobrohotnosti tovarnarjev s svojimi lastnimi izkušnjami v tovarnah in podjetjih.

Dr. Laidler upa, da se ustanovijo zopet novi Thomasovi in Maurerjevi klubi. To se je prvokrat zgodilo, da so učiliščni in univerzitetni dijaki organizirali klube, da podpirajo socialističnega predsedniškega kandidata. Laidler meni, da bo do meseca novembra ustanovljenih najmanj okoli petdeset Thomas-Maurerjevih klubov.

Dr. Laidler pripravila knjigo, ki se bo pečala s protitoki v industriji. V tej knjigi bodo podatki in primere o kapitalističnem naraščanju in o napredovanju socialne kontrole, o zakonodaji, pogodbah s strokovnimi delavskimi organizacijami, ki so jih podjetniki sklenili prostovoljno.

H. S. Rauschenbush, ki je s Laidlerjem skupaj spisal knjigo "Power Control" analizira odkritja pred zvezno obrtno komisijo glede stikov, ki jih ima elektrarnarski trust s tiskom, solami in politikom.

Učiliščni dijaki bodo izdajali polmesnečne buletin, ki se bo bavil s tolmačenjem narodnih in mednarodnih socialističnih problemov.

Italijanski kralj, figura, se umakne

Nasledi ga vojvoda Aosta, Tako poročajo iz Belgije.

Bruselj, Belgija, 29. sept. — Tujakšnji "Observateur" je objavil informacije, da Italijanski kralj Viktor Emanuel kmalu abdicira in njegov sin Umberto bo njegov naslednik. Vest se glasi, da se kralj odpove takoj čim zbornica ratificira sklep, da veliki svet fašistične stranke postane sestavni del vlade, nakar se zbornica razide. Kralj podpisuje ta sklep in formalni odlok razpusta parlamenta, potem pa razglasi svojo abdikacijo in razlogo, ki ga silijo k temu. Njegov naslednik bo najbrž vojvoda d'Aosta, ki je priljubljen pri fašistih.

Unija oropana.

Chicago. — Pet maskiranih banditov z revolverji v rokah je v petek zvečer vpadlo v prostoro plekarske unije št. 14 na 1446 W. Adams st., kjer so prisilili blagajničarico Mary Casey, da jim je odprla šrambo. Odnesli so \$1206 v gotovini in dijamentno iglo ter poleg tega še oropali tri člane, ki so istočasno prišli plačat članarino.

AMERIKA ODKLONILA BRITSKO-FRANCOSKI PAKT

Coolidgeva nota očita Angliji in Franciji, da sta nastavili past Združenim državam.

Washington, D. C. — Državni department je v soboto zjutraj objavil besedilo protestne note, katero sta predsednik Coolidge in državni tajnik Kellogg sestavila in poslala pred nekaj dnevi v London in Pariz glede tajnega mornaričnega pakta med Anglijo in Francijo. Iz Ameriškega odgovora je zdaj prvič razvidno ooficijelno jedro tega pakta. Anglija in Francija sta povabilo Ameriko, naj se pridruži paktu.

Coolidge-Kelloggov odgovor se glasi v precej ostrem tonu, da Združene države odklanjajo pakt in zahtevajo, da se Velika Britanija in Francija držita pogodbe iz leta 1922 v Washingtonu, ki določa velikost in kategorije bojnih mornaric za deset let.

Amerika očita Angliji in Franciji, da ne delata pošteno, ker sklepata nekaj za hrbtom drugih velasil. Pakt je naperjen predvsem proti Združenim državam, ker določa, da smejo podpisane vlade graditi neomejeno število takih bojnih ladij, ki najbolj koristijo Angliji in Franciji, omejiti se pa morajo take bojne ladje, ki so najbolj potrebne Združenim državam. Če obvelja ta pakt, tedaj mora Amerika izginiti a povrjka kot pomoraka alla prve vrste, kajti združena morskala Anglije in Francije mora nadvladati vse druge mornarice.

Amerika dalje očita, da je angleško-francoski mornarični pakt — slab dokaz dobre volje za mirovno in razoročitveno gibanje Lige narodov.

Edison iznašel nestatičial radio

Slavni veteran na polju elektrotehnike še vedno na delu.

West Orange, N. J. — Thomas Alva Edison, iznajditelj električne luči, fonografa in stoternih drugih koristnih stvari, je iznašel radio bres statike. Ves šum in hreščanje je odpravljeno v njegovem novem prejenniku, ki pride na trg 10. oktobra. Tako poroča njegov privatni tajnik William H. Meadowcroft, Edison je star že 87 let, a še vedno na delu.

Francoski učitelji so dobro organizirani.

Pariz, Francija. — Nasprotniki učiteljske organizacije, katera šteje nad 80,000 članov in je pridružena delavski konfederaciji, so v zadnjem času razvili obširno propagando proti organiziranim učiteljem. V svojem časopisu ljuto napadajo njih organizacijo in groze učiteljem z uveljavljenjem zakonov, ki bi učiteljem prepovedovali vstop v strokovne organizacije. Učitelji seveda ne molče in v svojih glasilih odbijajo napade svojih nasprotnikov, katore podpira premijer Poincare. Organizacija učiteljev napravi veliko koristnega dela. Ob času volilnih kampanj razpošilja med delavce in kmete razne tiskane informacije, v katerih dokazuje, kako gotove grupe izrabljajo svojo moč v vladi za svoje interese.

Kandidat Curtis si je zmečkal prst.

Lawton, Okla. — Senator Curtis je Kansaasa, republikanski kandidat za podpredsednika, si je zadnji petek zdrobil prst a vratni avtomobila na kampanjski turi.

Štirje stavkarji aretirani v Kenoshi

Obtoženi so nasilja, nad Hendricksonom; unija zanika krivdo.

Kenosha, Wis. — Štirje mladi fantje, izprti pletenarji iz tovarne Allen-A Co., so bili v petek aretirani na obtožbo, da so oni ugrabili stavkokaza Harolda Hendricksona zadnje sredo ponoči in ga osmolili v hlevu na neki samotni farmi. Hendrickson ne more identificirati nobenega, ker je imel zavezane oči med aktom, pravi pa, da pozna po glasu.

Aretirani so: Earl M. Steele, Elmer Haskbard, Oliver Huxhold in De Witt Jones. Najmlajši ima 21 in najstarejši 24 let.

Fantje so bili izpuščeni proti jamčevini \$5500 vsak. Krivdo zanikajo, dasi pravijo detektivi, ki so izvršili aretacijo, da je eden priznal dejanje.

Voditelji unije izjavljajo, da so uverjeni o nedolžnosti fantov. Vsaj za enega imajo priče, kje je bil dotično noč.

Petrovič obsojen v dosmrtno ječo

Prvi slučaj, da je bil umor nalahč izvršen v državi, kjer ni smrtne kazni.

Detroit, Mich. — Mike (Meiko) Petrovič, ki je 21. julija t. l. s kuhinjskim nožem zabodel svojo ženo Leno do smrti v prepročanju, da je varen pred smrtno kaznijo — katere ni v Michiganu — je bil 28. septembra obsojen v dosmrtni sapor s teškim delom. Sodnik Van Zile, pred katerim je bila obravnava sadnji teden, je dejal, da je to prvi slučaj, kolikor je njemu znano, da bi moč naredil načrt za umor v Pennsylvaniji in potem zvalbi svojo žrtev v Michiganu, kjer ni smrtne kazni, do čim so večala v Pennsylvaniji. Valed tega je primoran naložiti zločincu najhujšo kazn, ki je v Michiganu dovoljena: sapor do smrti ob teškem delu in v osamljeni celici.

Petrovič, ki je star 46 let, se je izgovarjal, da je bil tako pijan, da ni vedel kaj dela. Izgovor mu ni pomagal, ker sta proti njemu pričala njegova lastna otroka: 20-letni sin Peter in 22-letna hči Marina. Oba sta izjavila pred sodiščem, da je oče ve čkrat rekel, ko so se bivali v Latrobu, Pa., da bi rad ubil njuno mater, a se boji, da ga obesojo. Nato je izmaneviral, da se je družina preselila v Detroit, nakar je dejal: "Zdaj je pa lahko ubijem. Tukaj ni več in zaprt bom morda le par let."

Petrovič je mirno poslušal obsojbo. Sin in hči sta bila zadovoljna. (Petrovič je Hrvat ali Srb. Op. ured.)

Ubežni cerkveni defraudant prijet v Kanadi.

Winnipeg, Man., Kanada. — Clinton S. Carnes, bivši blagajnik misijonskega odbora baptistične cerkve v Atlanti, Ga., ki je obtožen, da je poveril milijon dolarjev cerkvenega denarja, je bil v petek tukaj aretiran. Carnes, ki je pobegnil iz Atlantee, se je tukaj nastanil pod drugim imenom, toda neka ženska ga je spoznala in ovdalila policiji. Odpejan bo nazaj v Združene države, kjer ga čaka muzika.

Umrla radi opeklin.

Chicago. — Anna Larson, stara 50 let, je v petek umrla radi opeklin, katere je dobla prejšnji dan na svojem domu, 2406 W. North ave., ko se ji je vnela obleka, ko je stala pri peči in pripravljala kosilo.

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
Cena oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.
Naručnina: Zedinjene države (izven Chicago) \$6.00 na leto, \$2.00 na pol leta; Chicago in Cileo \$7.50 na leto, \$2.75 na pol leta, 30 centov na mesec \$9.00
Naslov za vse, kar ima stik s listom:
"PROSVETA"
2657-59 So. Lawndale Avenue, Chicago, Illinois.
"THE ENLIGHTENMENT"
Organ of the Slovene National Benefit Society.
Owned by the Slovene National Benefit Society
Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$6.00 per year; Chicago \$7.50, and foreign countries \$9.00 per year.
MEMBER OF THE FEDERATED PRESS

Datum v oglepaju n. pr. (Aug. 31-1928) poleg vsakega imena na naslovu pomeni, da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Ponovite jo pravočasno, da se vam ne ustavi list.

DOBA ELEKTRIKE JE TU.

Doba elektrike je tu. O tem ni nobenega dvoma več. Vsak jo lahko opazi, ki ima oči, da vidi, ušesa, da sliši in možgane, da misli z njimi. Pri Muscle Shoalsu so bili zgrajeni veliki jezovi z namenom, da se zgrade velike elektrarne, ki bodo izpreminjale vodno silo v električno, ki se bo oddajala za delo na domovih in tovarnah. Te elektrarne bi imela obratovati vlada, da ljudstvo dobi električno silo za razsvetljava, kurjavo in delo po nizki ceni.

Komaj so izredni privatni interesi opazili to dejstvo, so pričeli stezati svoje grabežljive kremplje po Muscle Shoalsu.

V Boulder Canonu se je imel zgraditi ogromen jez v reki Colorado, pa elektrarne, ki bi izpreminjale vodno silo v električno. Ta projekt je imela zgraditi in obratovati vlada. Tudi proti temu projektu so nastopili privatni interesi, ki so poznani pod imenom elektrarnarski trust z namenom, da ga preprečijo.

V obeh projektih so bile v zveznem senatu dolgotrajne razprave. Bližali smo se volilnemu letu in tako je ostalo le pri obstrukciji. Profesionalni političarji so se bal, ako elektrarnarski trust pograbi vodne sile in jih izkoristi za pomnožitev svojega lastnega premoženja, da v ljudstvu nastane tak vihar, da v volilni borbi obleže kot politični mrlič.

Elektrarnarski trust ni opustil svojega namena. Ampak se je samo potuhnil in čaka ugodnejše prilike, da odnese plen, o katerem je zasanjal že zdavnaj in ki je vreden milijarde dolarjev. Kako navihano in lisičje je elektrarnarski trust vpregel v svojo propagando razne šole, učilišča, profesorje, znanstvenike, da doseže svoj namen, odkriva preiskava, ki jo je uvedla zvezna obrtna komisija na podlagi resolucije, ki je bila sprejeta v senatu. Preiskava še ni končana in še nadaljuje. Trust bi jo seveda najrajše že zdavnaj zaključil in podal svoje poročilo z namenom, da se opere pred javnostjo.

Obe stari stranki — republikanska in demokratična — sta se ognili tega vprašanja na svojih konvencijah. Predsedniška kandidata starih strank hodita na svojih shodih okoli tega vprašanja kot mačka okoli vrele kaše.

Nobeden se ga ne loti odprto in ne pove jasno, kakšno stališče zavzema: Ali naj vodne sile, ki se dajo izpreminiti v električno, ostanejo lastnina ljudstva ali jih naj pograbi elektrarnarski trust? Ali naj te naprave, ki spreminjajo vodno silo v električno, ostanejo pod kontrolo vlade in naj vlada oddaja električno silo po svojih napravah ali agencijah konzorcijem, ali se naj vse prepusti privatnim interesom, kot so se prepustili premost in drugi naravni zakladi, da jih izkoriščajo v svoj privatni dobiček.

Ljudstvo naj bo na straži, če ne, bodo privatni interesi pograbili vodne sile in spremenili sedaj živeče ljudi in njih potomce skozi več generacij v svoje podložnike, ki jim bodo plačevali davek od uporabe električne sile.

Delavno ljudstvo, naj brez strahu vpraša vsakega kandidata, kakšne so njegove misli glede tega vprašanja. Vodne sile so ljudska lastnina in nihče nima pravice oddajati ljudske lastnine privatnim interesom, ako ljudstvo tega ne dovoli.

Ljudstvo ne voli svojih zastopnikov v kongresno zbornico in zvezni senat, da bodo tam razmetavali in darovali ljudsko lastnino privatnim interesom, ampak za to, da se ljudska lastnina izkorišča in upravlja v interesu ljudstva. Zato je na mestu, ako ljudstvo čuva svojo lastnino sedaj, ko je volilna kampanja. To pa nalaglje izvede, ako od kandidatov na volilnih shodih zahteva jasen odgovor glede vodnih sil, ki se lahko izpremene v električno in kdo naj kontrolira elektrarne za produkcijo in distribucijo električne sile: vlada ali privatni interesi, da je ljudstvo na jasnem, kdo je za ljudske in kdo za privatne interese, preden gre na volišče. Po volitvah bodo vse informacije glede tega vprašanja prepoznane. Takrat bo usoda tega važnega gospodarskega vprašanja za ljudstvo rešena.

Električna doba je tu. Človeški ženij je s svojimi iznajdbami tako izpopolnil električno silo, da jo človek lahko povsod vpreže v svojo službo. Elektrarnarski trust se ni polastil le iznajdb človeških ženijev, ampak zdaj

steza svoje kremplje še po ljudski lastni za proizvajanje in distribucijo električne sile.

Ljudstvo imej oči odprte, če ne, boš kasneje obžalovalo, da si dremalo, ko je bilo treba čuti.

Nejarni odgovori in izmikavanja niso odgovori, ampak služijo potegniti ljudstvu še bolj mreno na oči. Ne gre se za to, kateri ljudski zahtevi je kdo naklonjen, ampak kaj bo odprto in brez strahu: jasno, naravnost in brez pritisklin zahteval, ko bo izvoljen v javni urad ali zakonodajci! To šteje. Priznanje, da je "Bog dal vodne sile za vse ljudi," še ne pomeni, da bo v imenu Boga zahteval odprto in jasno oni, ki jih je izpregovoril v volilni kampanji, da jih vlada obratuje kot ljudsko lastnino, izključno le v ljudskem interesu, ko zasede mesto, na katerem bo njegova beseda vplivna.

Novinstvo pred tri tisoč leti

Pri vstopu v zgodovinski odelek na koelnski "Press" odzdravlja vsakega obiskovalca ogromno drevo, simbolizirajoče razmah novodobnega novinstva. V krošnjah drevesa se spletajo vse veje časnikarskega dela, deblo pa predstavlja stebel vsega novinstva — dnevni tisk. Zemlja, iz katere dobiva to deblo svojo hrano, pa srka svojo življenjsko moč iz podjetnosti posameznikov in iz naklonjenosti mas.

"Pressa" je eklatanten dokaz, da novinstvo obstoji v svojem bistvu že odkar se zaveda človeški rod svojega življenja. To ni nobeno iznenadenje. Čuvajniče primitivnih narodov, grmenje vojnih bobnov med divjaki in slične naprave niso bistveno nič drugega, kot najstarejši in najprimitivnejši izrazi poročevalske službe ter nekakšna primitivna podoba primitivnega tiska.

Danes se seveda rogamo načini takega poročanja, ker vidimo v prvi vrsti njegovo nerodnost, netočnost in nepopolnost. Ampak obenem nam to prazgodovinsko poročanje izpričuje, da so ljudje tudi v starem veku bili izredno spretni v širjenju vesti, ki so jih zanimale.

Ko je padla Troja v starem veku, je mogla že naslednjega večera, tedaj niti ne po celih 24 urah, oznaniti Agamemnova žena Klitemnestra v Mikenah znano svojim podanikom. 400 km v zračni črti in nad 700 kilometrov normalnega pota po kopnem v niti ne polnih 24 urah, ko še ni bilo kabla skozi Egejsko morje niti ne telefonskih, niti brezžalnih zvez na balkanskem polotoku — to je nedvomno rekord v poročevalski službi, ki dela vso čast staremu veku. Kdor ni bil v Koelnu in ni videl na lastne oči predočbe tega poročanja, ki se je do danes ohranilo s tonini tolmачem, v resnici ne bi mogel verjeti, da se je ta stvar tako zgodila.

Klitemnestra govori v tragediji "Agamemnon" zbranimu ljudstvu na dvorišču svoje palače čisto jasno: "Hefajst je večer polpodne zažgal na Idi luč, ki je šla skozi vso deželo." In nato spoznamo pot, po kateri je to važno poročilo prišlo v Mikene. Ponoči so švigali plameni, podnevi se je dvigal dim, ki se je kadil na griekih in planinah. Prekočel je na evropski kontinent, šel po evropski obali na Atoz, z Atoza na Makist, dalje na Aezopsko ravnino in preko Citajronskega gozda v Saronski zaliv. Od tam je končno prišel v palačo Klitemnestre. In kdo ne bo zdaj trdil, da ni tako poročanje dokaz čvrste organizacije? Tudi v starem veku so ljudje hitro delali in poročali: Antonij je streljal v Cezarjev tabor s puščicami, da bi prisilil legionarje na umik. Harpak je poslal Ciru važen državni dokument v zajčjem trebuhu, pesnik Ovid pa je svetoval prijateljem, naj pišejo ljubavna pisma na hrbe sluzkinj, ki jih te ponese svojim gospodinjnam.

Kakšna je sodobna poročevalska služba, ve dobro vsak čitatelj današnjih dnevnikov. V par urah doznaj za vsak dogodek, pa naj se je zgodil še tako daleč od tebe. Ne samo ljudje, ampak tudi vsa prometna sredstva so danes opremljena s potrebnimi pripomočki za poročanje. Na ladjah, na aeroplanih, na vlakih imamo radio. Vsako uro lahko doznamo, na kateri točki se na-

haja parnik, ki plove čez morje. In tudi letalo lahko vsak trenutek sporoči svojo pozicijo v zraku. Radio je tisto sredstvo, ki nam odkriva tajne vsake uro in javlja o vsem, kar se je zgodilo.

V najnovejšem času postajajo zelo važni pripomoček moderne poročevalske službe tudi aparati za prenašanje slik in rokopisov. Ta izum, ki bistveno ni nič posebno novega, pokazuje v glavnem paviljonu koelnake razstave pošta iz Porenja. Na valjar telegrafskega stroja položijo fotografirano sliki in priloženim besedilom. Kmalu se vrže svetlobna prizma, ki pošilja posnetke več 100 km daleč ter izgotavljajo fotografski film, ki se tam nekje v daljni deželi odvijeta v istem tempu, kakor se razvijata valjar oddajalca ter sprejemalca, kar mu ta "pošlje." Za 50 dinarjev lahko telegrafira vsak posetnik koelnake razstave svoj rokopiš v Berlin. Format rokopiša mora biti 10x8 cm. Brzojavno pismo je torej že danes dovolj cenena stvar in gotovo imajo prav tisti, ki prerokujejo tej iznajdbi veliko bodočnost.

Novinstvo se je nedvomno silno razvilo od tistih časov, ko so letela poročila s hrba na hrib, zgodovinska retrospektiva pa priča, da je bil narejen največji korak v poročevalski službi šele v polovici zadnjega stoletja.

Kakšne so bile prve novine na svetu? Na koelnski "Press" je videti tudi primer prvih tiskov. Ti tiskali so se imenovali: Aviso, Relation ali Zeitung. Prvi primer te vrste je izšel dne 22. februarja 1609 leta v Nemčiji in je nosil značilen napis: "Was sich begeben und zugetragen hat in Deutschland, Spanien etc." (Kaj je dogajalo na Nemškem, v Španiji itd.) Te "novine" so izšle na osemih straneh male četrtinke in so prinesle vesti iz tedanjih političnih in trgovinskih središč, iz Koelna ob Renu, Pozuna in Dunaja, iz Prage, Rima, Benetk in drugod.

O značaju tiska pové ta publikacija zelo mnogo. Zato so jo reproducirali in jo prodajajo ter si jo kupi lahko vsak posetnik razstave. Kaj vsega ne izveš iz tega prvega lista! Francoški parlament je soglasno sklenil, da se generalom na Nizozemskem nudi eksistenca ne samo, dokler bo živel sedanjí kralj, ampak tudi po njegovi smrti. Na drugi strani beremo vest iz Nizozemske, kako vstaši pridobivajo zaveznike za svojo stvar. Tretja vest poroča, da je kralj Karol pravkar odpotoval iz Rige. Poleg vseh resnih informacij, ki so posvečene visoki državni politiki, pa beremo tudi senzacije, ki so služile tedanjí publiki v razvedrilo. V nekem "brzojavu," ki je bil oddan v Pragi 17. januarja, čitamo lakonično povedano tole: Ko so iskali tega in tega plemiča, ki je ubil svojega prijatelja v neki razvpiti hiši, so našli tam mesto njegove meniške najodličnejšega samostana. Lezal je pod eno ovedjo. V originalu se bere tole: "drastično: ". . . bey einer Hurren in Bett gefunden." Meniška so aretirali, pozneje pa so ga izpustili in ga poslali nazaj v samostan k njegovemu bratom. Še danes, 300 let po tem dogodku, ne bo nihče dvomil, da je vzbudila ta vest med radovedno publiko lista veliko veselje.

Novine so torej bile vedno enake: resne in zabavne, vjudne in nevjudne. Gotovo so uredniki vedno znali potipati čitatelje za pravo filico in jim umeli potročiti senzacije, ki jim je bila potrebna.

Kam greš—Srbija?!

(Uvirno.) Glasno, z velikim hrupom, s strelji v parlamentu, s tremi žrtvami hrvaškega naroda, se je poglavlil razkol med Hrvatimi in Srbijanci. V parlamentu, so strelj radikalna Račiča ubili tri predstavnike hrvaškega naroda in bi se izgleda, da se bo sedanjí razdor skoro ublažil. Tudi ne poizkusa se, dasi je jasno, da bi se po vsej pravici moral najprej ta okrvavljen parlament razpustiti. In zdaj se gledata Srbija in Hrvatska kot dvoje škiljavih oces. In zdaj zapuščata Srbijo tudi ugledni profesor Reiss.

Profesor Reiss je prišel v Srbijo pred 14 leti iz Švice na povabilo same srbske vlade, ki ji je primanjkovalo res sposobnih strokovnjakov. Profesor Reiss je bil imovit, vendar je prišel v Srbijo in je vzljubil srbski samorodni narod. V svoji službi je potrošil skoro vse svoje imetje, saj je amatral Srbijo za svojo drugo domovino. Zdaj pa se je odločil, da zapusti Srbijo in da pojde kamorkoli. Kako je prišlo do tega?

Sam pravi takole: "Nikdar nisem za svoje delo zahteval nagrade, a pričakoval sem, da me vsaj nihče ne bo oviral v mojem delu. A nasprotno sem za svoja dela dobival brce. Prenašal sem vse to in nič nisem tožil. A vsako potrpljenje ima svoje meje. Tako me ponižujejo v mojem delu, da jasno vidim, da sem tu odveč. Zgubil sem tu svoje imeče, a ponosa nisem izgubil in zato pojdem. Kam? Domov v Švico ne morem; tam vedo, kako ljubim srbski narod, pa če se mi rogali, ki se vračam razočaran in osramočen."

Tako dr. Reiss..... Jugoslavija bi si lahko pridobila vse več prijateljev, če jih ne bi spet tako pehalo od sebe. Prida takle učenjak v Jugoslavijo pa vse žrtvuje zanjo in nazadnje dobi pest v obraz. Kam vse to vodi, je dobro vedel dr. Reiss, ki je dejal:

"Če se bodo nad vašo domovino še enkrat zbrali črni oblaki, nikar se ne čudite! Zakaj to ne bo drugega kot to, kar pripravljajo Jugoslaviji njení lastní ljudje!"

Lahko verjamemo te besede človeku, ki nas pozna, ki je živel med nami in ki je izrekel te besede kot zadnji blagoslov, predno odide razočaran in premagán . . .

Srbijo so okupirali mladi bogatini, ki smatrajo državo zgolj za objekt iskoriščanja. Prof. Reiss jih je učil, da domovina ni za to tu. Poucheval je policijo, odpravljal manire Glavnjače, ublaževal surove nastope. Vsa oficijelna Srbija se mu je od časa do časa javno zahvaljevala. Na znotraj pa so mu "podvaljivali", "ga olekli", "ga poniževali" — moža, ki ima siljane sposobnosti, so namestili za malega urednika v Narodno banko . . . Dolgo je trpel in upal, da bo boljše, ali razvoj zadnjih dogodkov, ga je pognal ven iz druge njegove domovine Srbije in mu položil na jezik besede, gori citirane, ki so huda obtožba današnjih mogotcev v Beogradu.

"Čes e bodo zbrali nad Jugoslavijo črni oblaki — krivi ste sami, vi Srbi!" — to jim je zalučal v obraz iskreni prijatelj, ki jim je 14 let pomagal, in to v najhujših dneh, ki ni tega izrekel lahkomišlno, marveč premišljeno in po vestnem prevdanku.

Služaj Račić in tovariši je strašna stvar. Kriči: "Kam greš — Srbija." Ne manj glasno, ali tem bolj bolno pa odmeva obsodba in klic švicarskega prof. Reissa.

Srbijani in Srbijanci — zavediti se ob 12 ur!!

ČIKASKE VESTI.

Smrt mlade Pijonirke. — Miss Josephine Sprčić, 3026 So. Turner ave., stara komaj 20 let in od začetka članica drst, Pioneers S. N. P. J., je v soboto predpoldne umrla za sušico. Bila je dve leti v Cook County sanatoriju, toda zdravlja ni našla. Pogreb se vrši v terek ob dveh popoldne. Zapuščata starše in dve sestri Mary in Frances. Prizadetim sočalje.

OPAZOVANJA

Industrijalizem marsira na deželo.

Kdor zna čitati znamenja časa, je lahko opazil zadnje tedne dvoje važnih poročil v listih.

Prvo poročilo se glasi, da je Cornstalk Products Company odprla svojo tovarno v Danvilu, Ill. Kompanija bo kupovala od farmerjev koruznico in jim bo plačevala po pet dolarjev od akra. Farmerji v okolici Danvilla so se že okoristili in prodali družbi vsa polja letošnje koruznice, katero so navozili iz okolisa 50 milj. Kaj bodo počeli s koruznico, ki je naenkrat dobila komercialno vrednost? Družba bo iz koruznice s kemijskimi procesi producirala tiskovni papir, umetno svilo in razno celulozo ter oljne snovi. Kemijska znanost je odkrila, da so v koruznici številne snovi, ki se dajo izluščiti in koristno porabiti.

To je ena vest. Druga se glasi: "Medtem, ko se političarji pripravljajo in zmerjajo glede farmerske odpomoči, se na tihem razvija v industriji pridelovanje zelenjave (pozor na besedo "v industriji," ki je v originalu!) v združenih državah revolucija, ki lahko v par letih spremeni temeljne metode farmerstva. Neki plantažnik je iznašel novo metodo, ki se bliskovito razširja. Metoda je takoj apliciral na svoji plantaži ananasa (pineapples). Celo polje je pokril s asfaltnim papirjem v luknjami, v katerih je vsadil ananase. Papir je ležal na tleh vso sezono in — okopavati ter namakati ni bilo treba. Papir je

zatri vsak plevel ter obdržal zemljo vlažno in gorko, medtem ko so iz lukenj v papirju zrastle silno lepe anane. Poljedelski departament v Washingtonu se je začel zanimati za to reč in je letos uvedel več eksperimentov tudi s krompirjem, zeljem in drugim sočivjem. Vsega skupaj so porabili v Ameriki za pol milijona dolarjev vrednosti asfaltnega papirja! Rezultat? Plevela ni bilo, zemlja pod papirjem je ves čas ostala vlažna in gorkega in pridelek je bil podvojen, veliko boljši in dozorel je več tednov prej kot po navadi! Na večja papirniška družba v Annapolisu je že ustanovila poseben odelek za asfaltni papir, da zadosti ogromnim naročilom.

(Rojaki, posebno ni na farmah, lahko vzamejo zadnje vest na znanje in sami poskusijo.)

Kaj to pomeni?

Dosti. Pomeni, da tovarne prihajajo na deželo. Farma se industrializira. Polje ne bo več dajalo samo kruh, sadež in krmo, temveč tudi svilo, papir, olje in kemikalije. Pridelovanje živca samega se bo bolj in bolj vršilo na nov način: a stroji, na znanstven način, ne več z rokami in živimo na primitivni način. Ščasoma pride vsa farmerska industrija v roke dobro organiziranega trusta, s katerim bo konkurenca posameznih farmerjev nemogoča in izginalni bodo drug za drugim. Obratovanje farmerske industrije bo delo inženirjev in strokovnjakov.

In v smislu te revolucije v agrikulturni se bo moralo spreminiti tudi socialno življenje ljudstva na deželi.

Odmevi iz Detroita

Dopolnilo k spisu "V Fordovem kraljestvu."

Detroit, Mich. — Sodrug Ivan Molek je zelo dobro opisal Detroit. Ako so bili malenkostni detajli malo pogrešni, se ne čudim, kajti — kolikor mi je znano — ni pisec tukaj delal nobenih beležk. Vse si je vtisnil v svojo malo repico, in pravi čudež je, da mu je toliko ostalo v nji.

Detroitaska naselbina ni tako slaba, kar se dela tiče. Večinoma vsi, ki pridejo iz drugih krajev, dobe delo. Industrije v Detroitu rastejo in z industrijami tudi mesto. Tukaj in v okolici se koncentriira avtna industrija. Mala farmerska mesteca a la Pontiac rastejo kot gobe po dežju, ker v njihovi bližini grade velike tvornice.

Po statistiki, ki nam je na razpolago, so avtomobilske tovarne dosegle v sedmih mesecih tega leta množino produkcije celega leta prejšnjih najboljših let. Kdaj bo trg poln avtov, ni še nobenega znamenja, joj pa, kadar se to zgodi. Tekom krize v letih 1926—27 je izgubilo 42.000 družin v Detroitu svoje domove (dogaja se to še danes, a ne v toliki meri). Takratni obrat avtne industrije je bil 50 do 75 odstotkov.

To dokazuje, da barometer takozvane prosperitete v Detroitu je avto, oziroma Ford — kajti, če on ne dela, vse drugo šepa. Detroitski Slovenci po večini niso nazadnjaški kakor v dru-

gih starejših naselbinah. To se vidi že po tem, ker so tukaj kupili 362 delnic Zadrzne banke v Ljubljani, dočim ni bila na primer v Clevelandu niti ena delnica prodana. Kaj je temu krivo na vem.

Detroitaska naselbina potrebuje kulturnega središča in par dobrih intelektualcev, ki bi ne bili preveč "napredni" in ne reakcijonarni — tako da bi se znal prilagoditi ljudem, ki so prišli iz kmetakih šol in prinesli s seboj vse tisto, kar zadržuje naš narod v domovini, da se ne more sam vladati. Slika v tem oziru je tu in tam ista.

H koncu še nekaj: Moderno našega industrijskega režima je tudi v tem, da kar čez noč spreminjamo gospodarje. V tovarni nihče nič vedel, šele v novinah smo čitali, da je Murray Corporation of America prišla v druge roke. Ako je to res, ne dela to za nas, nameščence, nobene razlike. Obrat pojde neovirano naprej, kakor da se ni nič zgodilo; promena bo le pri velikih glavah, ki vlečejo maso na plačo, drugače pa so brez koristi, ker nimajo pojma o proizvodni, ki se izdeluje v tovarni. Industrijski sistem je po uredbi in razdelitvi dela lahko že po socialistični, dobičke pa ima le Wall Street. Vso avtno industrijo v Detroitu kontrolirajo newyorški bankirji, samo Ford in njegov sin se jim še upirata vsi drugi so že kapitulirali.

MOŽGANI LEVICARJEV.

Znano je, da so možganski centri za neke višje duševne zmožnosti, kakor za govorenje, pisanje itd., razvijajo v eni polovici možganov bolj kakor v drugi in sicer leži ta polovica vedno na nasprotni strani nego roka, ki je za vsakovrstna dela bolj razvita. Ker je ogromna večina ljudi desnkarjev, jim je leva stran možganov včasih komaj za spoznanje, včasih pa prav očitno bolj razvita nego desna stran. Seveda se da ta razloček bolje opazovati pri ljudeh, ki so v splošnem duševno razvitejši nego povprečni ljudje. — Pričakovati bi bilo, da se pri levicarjih desna stran možganov močneje razvije nego leva. Toda ta domneva je bila do danes potrjena samo enkrat, in sicer za slikarja Menzela, ki je bil levicar. Šele sedaj se je posrečilo

dobiti frankfurtskemu zdravniku dr. Rilleju pri obdukciji nedarjenega mladega človeka levicarja drugi dokaz za pravilnost navedene domneve. Njegovi možgani so bili na desni strani odločno bolj razviti nego na levi. Če je tako malo takšnih slučajev, je treba gornjiti, da je že levicarstvo samo na sebi zelo redek pojav, a duševno bolj sposobnih ljudi med levicarji seveda še manj. In neznatnemu delu med njimi preiščejo zdravniki možgane.

Rop v uradu.

Chicago. — V petek sta vstopila dva oborožena moška v urad Sinclair Refining kompanije, 1147 W. 95. st., kjer sta z orožjem v roki prišla glavnega klerka Louis Muellerja, da jima je izročil \$4.400 denarja, katero je imel v blagajni.

ZDRAVSTVO

Poljudna beseda o higijeni in skrbi za zdravje.

KEMIČNO DELOVANJE ŽELODCA IN ČREVES.

Ne moremo se dovolj načuditi, če pomislimo, kako se stvar, iz katere je sestavljeno naše telo, silno razlikuje od hrane, s katero smo prav za prav zgradili telo in ki ž njo posamezne dele neprestano obnavljamo. S hrano se potemtakem dogajajo čudovite izpremembe. To nas prepričuje, da mora biti v našem telesu razen velikega kemičnega laboratorija jeter, ki smo ga spoznali ob neki drugi priliki na tem mestu še drug laboratorij, v katerem se naša vsakdanja hrana kemično predela in izprememeni v tvarine, ki dajejo našemu telesu stavbeno snov. Vsi vemo, da so to naša prebavila. Večina izmed nas je že slišala v šoli to ali ono o sestavi prebavil in o načinu prebavljanja, vendar se bo v pogled v skrivnostne delavnice našega telesa bolj razširil, če se nekoliko drugače in podrobneje pomudimo pri prebavi. Vsi vemo, da je to od silne važnosti, v zvezi tem pa ima malokdo izmed nestrokovnjakov kolikor toliko jasne pojme o delovanju naših prebavil. Leto nam zopet razkriva nove skrivnosti organske kemije v našem telesu.

Hrana normalnega človeka obstoji iz treh poglavitnih hranil: beljakovin, maščobe, ogljikovih hidratov ter iz neke količine neorganskih soli. Beljakovine imamo predvsem v mesu, jajcih, mleku in v nekaterih vrstah sočiva, maščobo v sirovem maslu in siru, ogljikove hidrate pa v moki, krompirju, sladkorju, zelenjavi itd. Vsa ta redilna snovi zahteva, da ji da naše telo izvestne prebavne sokove, če hoče, da da svojo dragoceno snov organizmu na razpolago. Ti sokovi se imenujejo encimi in imajo to lastnost, da hranivo kemično razkrajajo in ga pripravijo tako daleč, da ga lahko telo skozi krvno cev sprejme vase.

Nikar ne mislimo, da se prebava začne že v želodcu. Še preden smo prinesli grizljaj v usta, se je izločil prvi izmed teh prebavnih sokov. Vsi ga dobro poznamo. Imenuje se slina (Naše ljudstvo dobro pravi: Temu so se cedile sline za jedjo). Zgoduje tedaj vnanji dražljaj, ki nastane s pogledom na hrano ali pa z vohom, da je sproži prebavni aparat in izloči najprej obilno množino sline.

Kako pa nastajajo sline? V ustih imamo tri pare velikih in šest vrsto manjših žlez, imenovanih slinavke, ki izdelajo vsak dan podrgljaj slin. Poglavitni sestavni deli sline sta encimi za prebavo ogljikovih hidratov in mucin, sluzasta beljakovina. Hrana ostane v zgornjem delu želodca toliko časa kot zahteva nje značaj in sestava; tu se temeljito premeša in razdrobi. Sočne jedi začenjajo zapuščati želodec že po 15 minutah, dočim leži maščoba v njem kakih sedem ur, če želodec normalno deluje. Kadar pa je hrana zadosti premešana in zdrobljena z želodčnim sokom, se lahko odpro spodnja želodčna vrata in nekoliko te kaše zleze v dvanajstnik.

Preden pa si ogledamo fiziološko delovanje čreves, si obudimo v spominu nekatera anatomsko dejstva. Človeška črevesa se deli v ozko in široko črevo. Pri odraslem Evropecu merijo črevesa približno petkrat več kolikor znaša telesna težina. Kdor se hrani izključno z rastlinsko hrano, kakor n. pr. Indijci, mora imeti daljša črevesa. Ozko črevo ima tri dele: dvanajstnik, ki se zaradi tega imenuje tako, ker se njegova ložišna ujema s široko dvanajstništvom, potem lačnik in danka. Na prehodu v široko črevo je tako zvano slepo črevo, na katerem je prosluli črvček, ki je nekaj centimetrov dolg in tvori pri zloglasnem vnetju slepiča ognjišče vnetja.

Hrana je torej prestopila v dvanajstnik. Tu so pa razmere že precej drugačne kot v želodcu. Dočim je bil prej grizljaj v zelo kislino soku, je zdaj nadomada prispel v lužno (alkalno) prebavilno tekočino. Mi-

šičje med želodcem in črevesom se avtomatično odpira in zapira, tako da prihaja v želodcu zrnata, kaši slična hrana, le v manjših množinah v črevesu. Ko je tu prepojena z alkalno tekočino, "vrtar" znova odpre želodec in izpusti spet nekaj snovi. Prebavni sokovi dvanajstnika pa niso njegov lasten izdelek, marveč nastajajo v trebušni silnovki in v jetrih; zlebleči vodijo iz jeter skozi glavo trebušne silnovke v črevo. Na spodnjem robu jeter je mehur za žolč, ki je v času, ko nimajo črevesa ničesar prebavljati, rezervni nabiralnik za žolč, ki ga jeter izdeluje prav na veliko. Trebušna silnavka daje približno vsak dan 60 cm soka, ki vsebuje encime za razkrojavanje beljakovin, ogljikovih hidratov in maščobe. Žolča se izdela vsak dan tri četrt litra; njegova poglavitna naloga je, da pomaga soku trebušne silnavke pri razkroju maščobe in da izloči iz masti maščobne kisline.

Ta del prebave je najvažnejši, znatno važnejši od želodca, saj se lahko želodec mirno izreže (kakor se dogaja pri nekaterih operacijah) in bo tak pacient lahko nemoteno užival in prebaviljaj nalašč za tako stanje pripravljeno hrano.

V čem pa obstoji naloga ozkega črevesa? Le-to mora komplicirane in dragocene molekule hranilnih snovi — beljakovine, maščobe in ogljikovih hidratov — pretvoriti v njihove enostavne sestavine in jih raztopiti, te raztopljene, enostavne sestavine vsesati vase in jih naposled v svoji sluzasti koži zopet sestaviti v nove komplicirane snovi. Le-te pa so že drugačne, saj imajo natanko tisto molekularno sestavo kot jo imajo stanišče našega telesa. Samo tako jih lahko naš organizem porabi za svoje namene. Če bi prispelo iz črevesa naravnost v kri in tako v naše telo neenake (t. j. od živih drugih vrst potekajoče) beljakovine, ne da bi se bile prej izpremenile v enakovrstno snov, bi bilo telo zbolelo za hudim zastrupljenjem.

Velik del prebavljajnih hranil vsrka ozko črevo v žilo, samo nekoliko količina maščobe pride še v mezogonice in preide sprotaj po tem ovinku v kri.

Hrana ostane v ozkem črevesu sorazmerno malo časa in dobi povsem tekočo obliko, nato pa stopi v sosednji del širokega črevesa. To črevo nimamo samega namena, da spravi odvisne snovi naprej, marveč jih mora tudi temeljito premešati in strditi, t. j. narediti blato. Zaradi tega ostane hrana več ur v širokem ali debelem črevesu.

Siroko črevo ne vsrkava več toliko kot ozko, vendar vzame še precej snovi, zlasti vode in soli. Bolnike, ki se iz tega ali onega vzroka ne morejo hraniti skozi usta in požiralo, lahko hranijo še dalj časa tako, da jim vbrizgavajo primerno prirejeno, tekočo hrano v debele črevo. Ko je blato v prvi polovici širokega črevesa dovolj predelano, se v majhnih deležih loči od glavne množice in se pomika počas h koncu čreves, napolnjuje danko in draži živce, ki silijo k izpraznitvi.

Snov, ki jo naše telo izločuje skozi črevesa, tvorijo v glavnem naprebavljiva tvarine, vendar uhaja z njimi vred tudi nekaj hranil, ki ni moglo biti porabljen bodisi zato, ker je šlo predrago skozi črevesa ali ker je bila hrana preslabo prebavljena; lahko so tudi še kakšni drugi vzroki.

Če to, kar smo povedali, strmemo v nekaj stavkov, dobimo o prebavi tole sodbo:

Bistvo prebave je v tem, da se hranilne snovi tako izpremembe, da lahko brez škode za telo preidejo v kri. Tu se porablja jeter bodisi za nadomestilo ali za tvorbo novih stanic, bodisi za vzdrževanje telesne toplote. Hrana je tedaj hranivo in kurivo našega telesa.

Po dr. V. Neumannu — I-us.

Najboljši jezik je tisti, ki se skrbeno brada. Najboljši govornik je tisti, ki se skrbeno pripravi. Kadar govoriš, morajo biti tvoje besede boljše od moika.

L. N. Tolstoj.

Oceanografska merjenja so pokazala, da je morje nekaj 10 km zahodno od najožjega mesta precej plitvejšje. Največja globina je okoli 400 metrov. Seveda so se rajši odločili za prehod na tem mestu. Tisel bi se začel 15 kilometrov severovzhodno od mesta Tarife na Španskem. Potekal bi v ravni črti do afriške obale, kjer bi se prenil pod mestom Tangerjem in bi deset kilometrov in pol od tod prišel spet na površje. Dolg bi bil v celem 48 km, od tega bi šlo 32 km na podmorski tunel, drugo pa na privozna tunela v Španiji in v Afriki. Največja morska globina, s katero je treba tukaj računati, je 860 m, tako da bi bil tunel na najglobljem mestu 440 m pod vodno gladino.

Ta načrt pa ni edini. Izmerili so še nek drug tunel, ki pa bi bil podgrednik daljši od prvega. Začel bi se pri rtiču Trafalgar in bi v pohlvenem loku tekkel pod tangerskim zalivom na afriško obalo. Ta tunel bi bil v celem dolg 75 km in od tega bi ga bilo 53 pod vodo. Na prvi mah se čudno sliši, da ta načrt resno tekmuje s prvim, vendar pa je to čisto umljivo, če upoštevamo, da je morje na tej proggi skoro za 100 m plitvejšje in da bi lahko s to globino prirahili tudi pri tunelu, ki bi bil zaradi tega cenejši v obratu, kljub temu, da bi bil daljši. Do danes se še niso odločili za en ali za drugi načrt; začelo se je pač tisto obdobje dolgotrajne čimcanje, ki ga tudi pri nas dovolj poznamo.

Kadar se bo tunel gradil, se bo delalo tako, da bodo najprej zgradili pomožen rov od enega kraja do drugega. To bo imel tri metre v premeru. Za tem bodo vzporodno z njim prebili oba glavna tunela, v katerih bo tekla železnica, ki bo dvotirna. Pomožni rov bo pozneje služil za zračenje obeh železniških tunelov in pa za zašilni hodnik za pasnike ter za potnike, ki bi bili v primeru kakšne železniške nesreče primorani, da se peš rešijo iz tunela.

Prav zanimivo je, kako so si zamislili izvajanje rastreljenih kamnin iz tunela. Navadno te nalozijo na vozčke in jih odpeljejo na prosto. Tukaj pa bi šlo mnogo prepočas, ker je tunel zelo dolg. Pomagali si bodo tako, da bodo kamene kar v rovi na drobno zmelili, dobljeni pesek pa pomešali z vodo in ga skozi centrifugalne črpalke po širokih ceveh splavili iz tunela.

Preračunali so, da bo delo trajalo 5 ali 6 let in da bo za vsa dela treba odšteti 3 in pol milijarde dinarjev. Pogon v tunelu bo seveda električen in sta v projektni študiji že tudi veliki električni centrali, ki bosta proizvajali potrebno energijo. Vlaki bodo prevzeli tunel v pol ure, oziroma v trideset ur, če se bo gradil daljši tunel. V obeh smerih bi jih lahko vozilo po 120 na dan. 120.000 ton tovorov bi si dnevno lahko izmenjali Evropa in Afrika. To je precej in vprašanje je, ali bo Angležem v Gibraltaru prav, da bi se jim tako velike množine blaga pod nosom, brez njihove kontrole, vtihotapile z enega kontinenta na drugega, zlasti še v času kakšnih zapletljivih ali v primeru vojne. Tudi Italijani niso gibraltarskemu tunelu prav nič naklonjeni, ker bi ta precej oskodoval njihovo počasno paroplovstvo v južno Ameriko. Ti gospodje bodo seveda zadnji izpregovorili, ali se bo Gibraltarski tunel gradil ali se ne bo.

Most čez Hudson v New Yorku. Največji most na svetu grade čez reko Hudson v New Yorku. Most bo visel med dvema ogromnima stolpoma, ki sta oddaljena 1067 m drug od drugega. Vozal bo polotok Manhattan, ki je srce New Yorka in desni breg reke Hudson, kjer se nahajajo nekatera predmestja z blizu 2 milijona prebivalcev. Doslej so vzdrževali promet čez Hudson samo brodovi, a železniške proge so speljane po tunelih, globoko pod reko. V najnovjšem času so zgradili takšen podvodni tunel tudi za osebni promet za letce in avtomobile! Ali vse to še ne zadošča; vsi tuneli ne zmorejo več ogromnega prometa, ki

Moderna tehnika

Železniški predor pod morjem. Največji most na svetu.

Oceanografska merjenja so pokazala, da je morje nekaj 10 km zahodno od najožjega mesta precej plitvejšje. Največja globina je okoli 400 metrov. Seveda so se rajši odločili za prehod na tem mestu. Tisel bi se začel 15 kilometrov severovzhodno od mesta Tarife na Španskem. Potekal bi v ravni črti do afriške obale, kjer bi se prenil pod mestom Tangerjem in bi deset kilometrov in pol od tod prišel spet na površje. Dolg bi bil v celem 48 km, od tega bi šlo 32 km na podmorski tunel, drugo pa na privozna tunela v Španiji in v Afriki. Največja morska globina, s katero je treba tukaj računati, je 860 m, tako da bi bil tunel na najglobljem mestu 440 m pod vodno gladino.

Ta načrt pa ni edini. Izmerili so še nek drug tunel, ki pa bi bil podgrednik daljši od prvega. Začel bi se pri rtiču Trafalgar in bi v pohlvenem loku tekkel pod tangerskim zalivom na afriško obalo. Ta tunel bi bil v celem dolg 75 km in od tega bi ga bilo 53 pod vodo. Na prvi mah se čudno sliši, da ta načrt resno tekmuje s prvim, vendar pa je to čisto umljivo, če upoštevamo, da je morje na tej proggi skoro za 100 m plitvejšje in da bi lahko s to globino prirahili tudi pri tunelu, ki bi bil zaradi tega cenejši v obratu, kljub temu, da bi bil daljši. Do danes se še niso odločili za en ali za drugi načrt; začelo se je pač tisto obdobje dolgotrajne čimcanje, ki ga tudi pri nas dovolj poznamo.

Kadar se bo tunel gradil, se bo delalo tako, da bodo najprej zgradili pomožen rov od enega kraja do drugega. To bo imel tri metre v premeru. Za tem bodo vzporodno z njim prebili oba glavna tunela, v katerih bo tekla železnica, ki bo dvotirna. Pomožni rov bo pozneje služil za zračenje obeh železniških tunelov in pa za zašilni hodnik za pasnike ter za potnike, ki bi bili v primeru kakšne železniške nesreče primorani, da se peš rešijo iz tunela.

Prav zanimivo je, kako so si zamislili izvajanje rastreljenih kamnin iz tunela. Navadno te nalozijo na vozčke in jih odpeljejo na prosto. Tukaj pa bi šlo mnogo prepočas, ker je tunel zelo dolg. Pomagali si bodo tako, da bodo kamene kar v rovi na drobno zmelili, dobljeni pesek pa pomešali z vodo in ga skozi centrifugalne črpalke po širokih ceveh splavili iz tunela.

Preračunali so, da bo delo trajalo 5 ali 6 let in da bo za vsa dela treba odšteti 3 in pol milijarde dinarjev. Pogon v tunelu bo seveda električen in sta v projektni študiji že tudi veliki električni centrali, ki bosta proizvajali potrebno energijo. Vlaki bodo prevzeli tunel v pol ure, oziroma v trideset ur, če se bo gradil daljši tunel. V obeh smerih bi jih lahko vozilo po 120 na dan. 120.000 ton tovorov bi si dnevno lahko izmenjali Evropa in Afrika. To je precej in vprašanje je, ali bo Angležem v Gibraltaru prav, da bi se jim tako velike množine blaga pod nosom, brez njihove kontrole, vtihotapile z enega kontinenta na drugega, zlasti še v času kakšnih zapletljivih ali v primeru vojne. Tudi Italijani niso gibraltarskemu tunelu prav nič naklonjeni, ker bi ta precej oskodoval njihovo počasno paroplovstvo v južno Ameriko. Ti gospodje bodo seveda zadnji izpregovorili, ali se bo Gibraltarski tunel gradil ali se ne bo.

Most čez Hudson v New Yorku. Največji most na svetu grade čez reko Hudson v New Yorku. Most bo visel med dvema ogromnima stolpoma, ki sta oddaljena 1067 m drug od drugega. Vozal bo polotok Manhattan, ki je srce New Yorka in desni breg reke Hudson, kjer se nahajajo nekatera predmestja z blizu 2 milijona prebivalcev. Doslej so vzdrževali promet čez Hudson samo brodovi, a železniške proge so speljane po tunelih, globoko pod reko. V najnovjšem času so zgradili takšen podvodni tunel tudi za osebni promet za letce in avtomobile! Ali vse to še ne zadošča; vsi tuneli ne zmorejo več ogromnega prometa, ki

PROPAGANDA TRUSTA ELEKTRIKE NA JUGU.

Ljudstvo je moralo plačevati propagando. — Profesorji na plačilni listi.

Washington, D. C. — Nadaljni dokazi o propagandi elektrarnarskega trusta na jugu, v javnih šolah in kolegijih, namenjena, da doseže zamorako prebivalstvo, so bili zanešeni v rekorde zvezne obrtne komisije, ki preiskuje delovanje in propagando trusta v raznih državnih Unije.

"Ne ustrašite se stroškov, ljudstvo bo plačalo vse," je bilo navodilo propagandistom elektrarnarskega trusta, katere je imel v svoji službi, da so agitirali za njegove interese.

To navodilo je dal M. H. Aylesworth, upraviteljski direktor National Electric Light asociacije, najmočnejše organizacije trusta in vodilna sila zakulavnikov in propagandnega biroja, na konvenciji v Birminghamu, Ala.

Po končani konvenciji je asociacija razposlala svoje agente in propagandiste po vseh večjih mestih južnih držav, da delajo roka v roki z odborniki javnih šol in profesorji v kolegijih, katerim je trust pošiljal propagandistične buletine in govornike, kateri so v svojih govorih zagovarjali privatno lastništvo javno potrebnih naprav.

Dr. James T. Thomas, profesor sociologije in ekonomije na državni univerzi v Alabami, ki je uvažal dijake v skrivnosti teh znanosti in je prejemal za to plačo od države, je bil v istem času načelnik propagandističnega biroja elektrarnarskega trusta, za kar je prejemal 3000 mesečne plače. Njegovo delo je obstajalo v tem, da je obdrževal govore na raznih zborovanjih, na katerih je nastopal za interese elektrarnarskega trusta.

JAVNA DRAŽBA POŠTNIH PAKETOV V CHICAGU.

Pričela bo dne 11. oktobra.

Chicago, Ill. — Čikaški poštar mr. Lueder naznanja, da se bo vršila javna dražba poštne pakete, ki jih ni bilo mogoče dostaviti naslovljencem. V teh paketih so obleke, čevlji, perilo, posoda, grocerije, leki, gumijaste šine za avte, avtni deli, zlatnina, knjige itd.

To blago je razdeljeno v majhne skupine. Razloženo bo dne 10. oktobra t. l. na adresi: Post Office Annex, 726 W. Monroe Street od devetih zjutraj do štirih popoldne. Dobe se lahko tudi katalogi. Razprodaja prične dne 11. oktobra od pol desetih popoldne in traja do štirih popoldne in prične zopet dne 12. oktobra t. l. in traja, dokler ne bodo prodani vsi predmeti.

Položiti je treba tako 50 odstotkov od vrednosti ali pa potrjen ček. Preostanek je treba plačati in blago odpeljati v teku 24 ur po zaključeni dražbi.

Zupan aretiran radi volilnih sleparij.

Flint, Mich. — Mestni zupan William M. McKeighan je bil v petek aretiran na obtožbo volilnih sleparij pri primarnih volitvah, ki so se vršile pred tremi tedni. Z njim vred je obtoženih še sedem drugih njegovih pomočev. Obtožnica proti njim govori, da so na večer volitev prišli v mestno dvorano in so vtaknili nad tisoč sleparskih glasovnic v volilne skrinjice. Obravnava proti njim je določena na 5. oktobra.

Morilec policaja obsojen na smrt.

Chicago. — Clarence Lewis, 23 let star zamorec, ki je ustrelil policaja William Sneeda 7. aprila t. l., je bil v petek obsojen na smrt na električnem stolu. Ralph Banks, ki je bil obtožen udeležitve pri umoru, je bil oproščen. Obdobje je izrekel sodnik Frank Comerford.

Ustreljen v prepiru.

Chicago. — Frank Gorlevski, 35 let star, je bil v petek večer ustreljen v salonu Karl Czernika, 1237 W. Huron st. Ustreljen ga je John Florlewicz v prepiru, kateremu je sledil pretop. Florlewicz je po dejanju pobegnul, toda pozneje je bil prejet in odveden v zapor.

Rekord registracije volilcev v Chicagu.

Chicago. — V soboto, prvi dan registracije za letošnje predsedniške volitve, se je v Chicagu vpisalo 884.727 volilcev, to je 315.858 več kakor pred štirimi leti. Med vpisanimi je 367.724 žensk. Skupno število registriranih volilcev v Chicagu, Clearu, Summitu in Chicagu Heights je 907.425.

Blaznost in poezija

V "L' Europe nouvelle" z dne 25. avgusta t. l. pripoveduje Marcel Ray o "pesniku brez imena." Čigar pesmi dosežajo najlepše umotvore nemške lirike. Zanimivo pa je predvsem ozadje teh pesmi, ki ga na kratko podajamo:

Lani za božič je objavil v Černovicah na Romunskem izhajajoči nemški dnevnik "Černowitz Morgenblatt" članek, v katerem razpravlja o pesnikih v bližnici, o "evetovih," ki vznikajo na "bolnih tleh." Navedel je nekaj takih pesmi, ki jih je zložil v bližnici revni ključavničar Karel Pichowicz.

Ta članek bi ostal najbrž neopazen, če ga ne bi bil po naključju dobil v roke znani dunajski pisatelj Karel Kraus, izdajatelj revije "Die Fackel." Leta je bil uprav osupljen, ko je bral v bližnici nastale pesmi; saj so med njimi toli dovršeni, lirski proizvodi, da se lahko štelo med najlepše, kar jih je do sedaj zložil kak pesnik na vzhodnih Nemec. Sicer ni bilo prvič, da so v bližnici nastale dovršene pesmi. Genijalni Hoelderlin je spisal v umobolnici, kakere najlepše svoje pesmi. Toda kdo je ta ključavničar v Černovic, ki se je predaval s toli čistimi pesniškimi proizvodi?

Preiskava je imela presenetljiv izid: Karel Pichowicz je bil med tem že zapustil bližnico in se bavi s svojimi mštrcom. Izjavlja, da ni avtor pesmi, ki jih je napisal — brez ortografije, brez ločil — v transu podobnem stanju. Ta ubogi ključavničar je nezobroben, govori po večini je govore domače narobe, ni bil nikdar v Rimu in Italiji, ki jo je sicer opeval v bližnici, ne razume besed kot so barokofag, urna, Saturn, ki jih čitamo v njegovih pesmih. Kako neki je torej mogel napisati pesmi, ki so našle toliko priznanja?

L. 1924. je vstopil v francoško tujsko legijo in se je potikal po Afriki. Tu je služboval s njim nekaj avstrijskih in nemških vojakov. Fantje so si ob prostem času recitali razne pesmi, ki so se jih spominjali z doma. Med njimi so bile pesmi iz šolskih štirik, iz klasičnega, pa tudi iz raznih humorističnih časopisov ter narodne pesmi, ki jih nekaj zna vsak Nemeec.

Ko se je Pichowicz vrnil v domovino, je zbolel na umu in so ga zaprli v bližnico. Tu je v bližnem stanju zapisoval vse pesmi, ki jih je slišal v Afriki — pravo čudo, kako dobro so se vtisnile preprostemu možu v spomin, na drugi strani pa dokaz, kako skrbno se vse ohrani v spominu, da se v izjemnem duševnem stanju verno reproducira, čeprav zavestno ve, da je za "posabljen." Tako je torej zapisoval razne klasične, n. pr. Schillerjeve pesmi in narodne pesmi, med njimi pa tudi tiste, ki so po svoji izvirnosti in pristnosti vzdudile toliko občudovanja. Danes, ko je v normalnem stanju, se spominja zgolj nekaterih pesmi, ki pa jih meša z drugimi, tako da je vse skupaj prav zmedeno, kar v bližnici ni bilo.

Vse kaže, da je bil med vojakov, ki so se recitali ob afriških veterih v pustem taborišču razne verz, tudi neki neman pesnik, ki bi se lahko uvrtel med prve nemške pesnike, če bi bil izrazil svoj talent in se vrnil v domovino. Kdo je, kaj je in kje? Francozi ga zdaj iščejo — za obravnava proti njim je določena na 5. oktobra.

Treše so se gore...

Chicago. — Čikaška izredna veleporota, ki že pol leta preiskuje volilno korupcijo in druge zločinske stike med političnimi bossi in butlegarji ter lastniki bordelov in igralnic, je te dni obtožila devet mož, na čelu katerih sta dva — zamorska politika: Oscar de Priest, dolgoletni zamorski alderman v Chicagu in letos republikanski kandidat za kongresnika, in Dan Jackson, član državne trgovske komisije.

ZADNJA BRAZDA

Paul Keller. — J. Pucelj.
Skromni angel, ki je bil priden življenjemet Tobija, je dobil od Gospodarja časov migljaj, naj konča. Angel je poznal račun starega Tobija, račun z nebom, račun z zemljo. Oba sta se vjemala. In tako je izprosil smrt, da pride opraviti svoje delo.
V pondeljek zvečer, ko bi škranjec odpel, naj bi se zgodilo.

Kmet Tobija je šel v pondeljek popoldne posebno dobre volje ven na polje. Na dvorišču ga je še njegova ljubljanka, mala vnučica Jerica zadržala in opomnila:

"Stari oče, ti si mi še vedno dolžan punčko, ki si mi jo bil obljubil in ki bi jo morala dobiti že predvečerašnjim."

Tobija se je popraskal za ušesi.

Res je! Za tri dni je bil Jerici dolžan punčko. To ni bilo v redu. In ker je imel srečo, je ravno šepala mimo suha potovčka, ki je šla v mesto. Ustavil ju je in rekel:

"Katarina, punčko rabim. Tako, ki kaj vzdrži!"

"In s modrimi očmi", je dopolnila Jerica.

"Da, z modrimi očmi," je rekel stari oče. "In tukaj je 11 grošev, 10 grošev za punčko in en groš zate, ki jo boš oskrbel."

Tako je bila kupčija sklenjena. Tobija ni bil nikomur več na svetu nič dolžan, niti Jerici ne, ki ji je bil pravzaprav zmeraj kaj "dolžan".

Zdaj je bil na polju in s plitvim plugom je preoraval strnišče.

Bilo je lahko delo.

Pravzaprav bi mu sploh več ne bilo treba delati. Četrty leta sem je bil na vrtiku. In Tobija je imel dobrega sina. Ne bilo bi mu preveč, če bi stari oče dvajset let ali še več živel na vrtiku. Ne, veselil bi se. Bog naj blagoslovi Viljema! Ta mali vzdihljaj je bil refren vseh skrivnih himn stare kmečke duše, ki so kipele proti nebu.

Brazdo za brazdo vleče pridi konj gori in doli, in Tobija gre za drevosom in njegove oči, polne miru, gledajo z veseljem na rjavo, mastno črno zemljo, ki izvirava izpod železa.

Deteljino polje maji na ornico. Nad njim žvrkoli škranjec svoje svetlo pesem in vriakajoče melodije. Tobija večkrat pomešikne k njemu v solnčno ozračje. Od nekdanj je imel rad škranjce.

Blife, vedno bliže prihaja oralo deteljšču. Kmalu bo delo narejeno.

Na nebu se kopiči gorovje oblakov. Ima več vrhov, greben, ki jih veše, temne doline in strme brežine. Soince se bliža pogorju, izgine za njim in posebere njegov najvišji vrh. Potem spusti dol za črne zastore. Naenkrat postane temnejše in hladnejše na polju. Stari kmet pogleda k nebu, če hoče soince že zaiti, pa vidi gorovje oblakov, se smehlja in pravi: "Se je časi!"

Jasno poje škranjec nad deteljo.

Brazda poleg brazde — vedno bliža koncu. Viljem brusni na drugem koncu deteljinega polja koso. Nakosil bo klaje za sveder. Za škriplje vos pod klajo po poljskem potu. Zdaj si Tobija malo oddahne.

Za grmovjem na travniku, ki mu je blizu, opreduje obraz. Oster pogled polsti čez travnik,

tako oster kakor žarek iz očesa, ki ga lovec nameri na divjačino. In zdaj, ko Tobija grmu obrne hrbet, hušne senca čez travnik.

Smrt je tu. Pa ona sliči še peti škranjac nad deteljo, in soince stoji še nad nebesnim robom. Prehitro je prišla. Tako se potuhne, nevidna sloveskemu očenju, v zadnji kot polja. Angel, ki moli, kleči poleg nje.

Oba čakata.

Veselo gre Tobija spet gori po njivi. Tako dobro mu je; ne čuti se nič utrujenega. Viljem je tudi enkrat zamahnil sem čez. To ga je razveselilo kakor vedno.

Spet se obrne plug.

"Zadnja brazda," pravi kmet glasno. "Veseli se, belec, zadnja brazda! Vsake stvari je enkrat konec!"

Polahko gre po njivi doli proti smrti, kateri oči šarijo skozi zrak. In smrt istegne vrat. Toda angel jo prime za roko.

Se poje škranjec.

Izpod gorovja oblakov stopi zopet soince in jasno stoji na večernem nebu.

Ko je Tobija sredi brazde, ga naenkrat sgrabi nekdo zadaj za ramo. Tobija se nekoliko prestraši in izgubi plug na tla. Konj obstane in pogleda nazaj.

Tedaj se že tudi Tobija nasmeha.

"Šepec je. In jaz, tepec neumni, se strašim!"

"Da," se smeje Šepec, "nihče ne more bolj hitro in tiho teči, kakor kdor ima eno nogo hromo."

Tobija pozdravi starega prijatelja in vojnega tovariša. Ta gleda čudak čez čez polje.

"Človek, Tobija, ti pač ne boš nikdar star? Ali si vse polje spet sam preobrnil?"

"Je lahko delo," pravi Tobija; "njiva je pihka in plitvi

plug ne ponaša globoko. In na dan komaj osem ur dela na polju — to bi mi ne bilo všeč."

"Bo pač tudi prišlo enkrat, da moči opešajo, Tobija."

"Da, ampak ne bo mi všeč. Prav nič mi ne bo všeč."

"No ja, pa do takrat je še daleč. Dajva, noslajva."

Šepec potegne srebrno tobačnico iz žepa. "Ljzka" je vgravi-rano na njenem pokrovu.

"Vi ste vendar tihi!" se smeje Šepec, "trinitrideset let me že odvajajo moja Lojska noslanja, in ko sem star sedemdeset let, mi podarijo prijatelji srebrno "Lojsko." To ste dobro pogodili, Tobija. To je dobra šala."

"Da, da," se smeje Tobija veselo, in solza mu stopi v oko.

"Pa menda ni vzela za hudo?"

"Lojska?" Ne, ne! Njeno ime v srebru! Dobro se ji je zdelo, hotela pa je dozo vtakniti v stekleno omaro. No, to ne gre. Jaz se hočem vedno spominjati nate, stara, sem rekel. No, tak noslaj!"

"Naj živi Lojska!" reče Tobija in noslja. Procej nato mora desetkrat kihnuti.

"Je močna sorta!" reče Šepec. "Moje zasmojene nosnice morajo kaj takega imeti. Ti pa nisi navajen."

Smrt na koncu poljs zopet stegne vrat. In zopet prime angel njeno roko. Škranjec še poje.

"Dobro izgleda," reče Šepec. "Si bil pač zmirlar hrnek dečko. Jaz mislim takrat, — pred trinitridesetimi leti — bi bila Lojska raje vzela tebe kakor mene."

"Ne, ne," protestira Tobija, "s taboj se ni nikdar upal noben fant spoprijeti."

Šepec potrka z bolestinim smehljajem na svojo bolno nogo.

"No, ja," reče Tobija, "za domovino, to je čast."

"Da, da," vzdihne stari tovariš, in brč nato sta že v stotič obravnavala slučaj, kako je Šepec prišel do svoje hrome noge, kar mu je tudi nakopilo primkek, ki ga pa ni zameril. Delo počiva, zadnja brazda leži napol dokončana, soince pade globlje na nebu.

Tedaj se škranjec spusti iz sraka doli na deteljino polje. Smrt vstane, gre akonjena navzdol po njivi, vzame svetle škarje iz rokavov. Toda škranjec se dvigne še enkrat visoko kvišku in poje svetlo in jasno nad obema vojnima tovarišema, ki se naslajata v spominu. In smrt se plazí slovovjna na svoje mesto nazaj.

Zdaj sta oba starca končala.

"Kajne, ti se boš peljal na vodu z deteljo domov?"

"Da, na detelji se tako mehko in dobro sedi," odgovori Tobija.

"Jaz se ne morem," reče Šepec. "Moje trganje ne strpi, da bi sedel na detelji."

Podasta si roke in se ločita.

Tobija privzdigne oralo in konča zadnjo brazdo.

Čisto poje škranjec. Angel povzdigne sklenjene roke. Smrt preži.

Brazda je končana. Tobija odloži plug in lapeše konja. Potem gleda po njivi.

Počasi se priplazi smrt zadaj za njim in se stegne visoko kvišku nad njegovo glavo.

"Vse polje leži lepo," reče Tobija v globoki zadovoljnosti.

Tedaj pretrga škranjec cvrče svoje pesem in pade v deteljo.

Lahno se zasvetlika nad Tobijevo glavo.

Bres najljubnejšega glasu zdrane mrtev na mehko, rjavo prst.

Viljem divja čez polje, vpriječ in pogosto padajoč teče prestrašeni stari Šepec. Jokata, vzdihujeta, poskušata ga z okornimi gibi zopet okiviti, toda mrtev Tobija se smehlja njenemu brezplodnemu početju.

Tedaj sta uvidela, da je vse zaman. — Glasno jokaje se zgrudi mladi, krepki Viljem poleg očeta v deteljo; do moga pretresen stoji Šepec poleg tako hitro padlega tovariša. Ravnokar se krepak in vesel, in zdaj — mrtev, kako je to mogoče, kako je to mogoče? Šepec se udari trikrat na prsi: "Bog, bodi milostiv nam grešnikom."

Tedaj ga kar vsega ohromi misel. On je dal Tobiji njuhati od svojega močnega tobaka, in on je moral tako kihati, da mu je morala pač počiti srčna šila. O Gospod Bog — Gospod Bog!

Šepec grenko joka in prekrija hudo tobakarenje, ki ga je proti volji svoje žene ljubil trinitrideset let. In vzdihuje: "Nikdar več ne bom vesel. Niškar več!"

In je tako ves iz sebe od bolesti in obupa, da niti ne opazi, kako njegovi prsti mehnično odpirajo dozo in v razburjenosti tlačijo šepec za šepecem v nos. Voz z deteljo priropota.

"Na deteljnem vazu se je hotel peljati domov," vzdihuje Šepec.

Viljem prikima in tako polohita očeta na vonljivo deteljo. Počasi pelje voz čez vzdignjene razore proti poti. Šepec je iz sebe in namiljena krivda mu stiska srce. On ne vzdrži in izpove se Viljemu, obtoži se in se odpoveduje tobaku.

Viljem ga tolaži: "Tobak ni kriv," pravi, "Bog je tako hotel."

Tedaj se Šepec pomiri.

Ah, kako je lepo, kako se stari kmet Tobija pelje domov! Najljubši konji ga peljejo, ljubljeni sin in prevzeti prijatelj ga spremljata. In onsdva ljubita mrtvega v tem trenotku mnogo, mnogo bolj kakor ljubita samega sebe.

Na hribu se Viljem ustavi in pokaše proti zahodu.

"Tja je šla duša očetova," pravi mirno in pobožno.

Dve beli gorovji stojita na nebu s srebrnimi vrhovi, in sredi med njima je odprta pot v rdeče žarečo zlato deželo.

Soince je šlo po tej poti in zdaj gre po njej skromen angel s kmečko dušo proti večni domovini.

Kaj se smehlja mrlič v hladni detelji? Kmet je šel ven na oko polje, kronan kralj, ki je povzdignjen nad ves svet, se vrača domov.

Večerni zvon poje svojo globoko, pobožno, pokojno večerno pesem.

Na vratih v dvorišču sedi Jerica. Blažena drži v naročju novo punčko in željno gleda s svojimi velikimi očmi navzdol po poljski poti.

Starega očeta čaka.

Presenečenje.

— Ženi kupim za god ročno torbico.

— To bo presenečenje za njo.

— Tudi meni se sdi, da bo presenečenje, ker pričakuje za god avtomobil.

Donednost.

— Koliko ste stari, milostiva?

— 28, gospod doktor.

— Saj ste mi še pred dvema letoma dejali, da ste stari 28 let.

— Seveda, ker nisem med onimi, ki govore danes eno, jutri drugo.

V deklinskih časih. Katehet učenci: Ali veste, zakaj je ustvaril bog moža pred ženo? Učenka ogleduje kateheta, ki ga narava ni obdarila s posebno lepoto in odgovori: — Predno je bog ustvaril svoje mojstrovino, je izdelal model v grobih obrih in to je bil mož.

Informacijska pisarna. Gospodična: Tu je informacijska pisarna, kajne? Uradnik: Da. Kaj bi radi? — Ah, prosim, povejte mi, je-li oni uradnik pri ekencu št. 7 oženjen in če ni, kako se piše.

Prvi postopaj: "Kakšno smrt bi si ti izbral, ako bi bil na smrt obsojen?" Drugi nepridiprav: "Starostno onemoglost."

Izključeno. — Boste videli, da bo radio kmalu izpodrinil novine. — Izključeno. — Kako to? — Zato, ker v radio ne moremo zaviti klobase.

Njegova krivda. — Gospod natakár, ko sem sadnjil pri vas obedeval, je bil kopun bolj rejen kakor današnjí. — Že mogoče, gospod baron. To je pač njegova krivda, če se ni maral rediti.

IZVRSTNA PRILIKA Člani in članice S. N. P. J.

Sočasno lahko dobite list Prosveta vsak dan za eno leto in knjige AMERIŠKI SLOVENCI, vredne \$5.00 — ako nam pošljete brez odbitka svote \$7.50.

AN pa tri knjige: SLOV-ANGLEŠKA SLOVNICA, vredna \$3.00, ZAKON BIOGENEZE, vredna \$1.50, in PATER-MALAVENTURA V KABARITU, vredna \$1.50, skupaj vrednost \$6.00 in dnevnik Prosveta za eno leto za svote \$7.50.

Te valje na člane S. N. P. J. za vse stare in nove naročnike. Ne člani plačajo \$9.00.

Lahko dobite pol leta dnevnik Prosveta in skupno vrednosti za \$2.50 knjig, n. pr. JIMMY HIGGINS, ZAKON BIOGENEZE, ali pa ZAJEDALCE in HERBENICO in INFORMATOR ako nam pošljete svote \$4.00. Ne člani pošljejo \$4.50. Ali pa za \$3.00 pošlata list Prosveta in knjigo JIMMY HIGGINS. Nečlani \$5.00.

Te vse valje za stare in nove naročnike. Vseč mora poslati cele svote brez odbitka. Depar in naročila pošljite na upravništvo na naslov: Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Ime ..... Naslov ..... Država ..... Čl. druživa..... Pošljite \$.....

Prosveta, 2857 So. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

NAROČNIKI POZOR!

Znamenje (August 31-25) pomeni, da vam je naročnina potekla ta dan. Ponovite jo ravnomo, da vam lista ne ustavi. Ako lista ne prejmete, je mogoče ustavljen, ker ni plačan. Ako je vaš list plačan in ga ne prejmete, je mogoče ustavljen vlad napadnega slova, pošite nam dopisnico in avedite stari in novi naslov. Nalži zastopniki so vsi društveni tajniki in drugi zastopniki, pri katerih lahko plačate naročnino. Naročnina za celo leto je \$6.00 in za pol leta za \$3.00. Člani S. N. P. J. doplačajo \$4.50 za svote, za pol leta \$2.40. Za mesto Chicago in Clevelanda \$7.50, pol leta \$3.75, za lans \$6.50. Za Evrope stane za pol leta \$4.50, za vse leto za \$9.00. Tednik stane za Evrope \$1.70, člani doplačajo samo 50c za poštnino. Mladinski List stane za celo leto \$1.20. Naročnice lahko tudi pošljite na naslov: UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

Agitirajte za "Prosveto!"

UPRAVNIŠTVO "PROSVETA" 2857 S. Lawndale Ave. CHICAGO, ILL.

IZVRSTNA PRILIKA
Člani in članice S. N. P. J.
Sočasno lahko dobite list Prosveta vsak dan za eno leto in knjige AMERIŠKI SLOVENCI, vredne \$5.00 — ako nam pošljete brez odbitka svote \$7.50.
AN pa tri knjige: SLOV-ANGLEŠKA SLOVNICA, vredna \$3.00, ZAKON BIOGENEZE, vredna \$1.50, in PATER-MALAVENTURA V KABARITU, vredna \$1.50, skupaj vrednost \$6.00 in dnevnik Prosveta za eno leto za svote \$7.50.
Te valje na člane S. N. P. J. za vse stare in nove naročnike. Ne člani plačajo \$9.00.<